

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه علمی فقه و مبانی حقوق

عنوان پایان نامه:

بررسی اصل برائت از دیدگاه شیخ انصاری و آخوند خراسانی

نگارش:

حبیب آجودانی

استاد راهنما:

دکتر محمد صادق غلام جمشیدی

استاد مشاور:

دکتر علی علی آبادی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

تشکر و قدردانی

با سپاس فراوان از پدر ارجمند و مادر مهربانم

از اساتید بزرگوارم جناب آقای جمشیدی و علی آبادی

از مسئولین و دانشجویان دانشکده الهیات دانشگاه پیام نور

و از همه کسانی که ما را در این پروژه یاری دادند .

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

تقديم به

ساحت مطهر حضرت ولي عصر ارواحنا و ارواح
العالمين لتراب
مقدمه الفداء و منتظران صالح آل حضرت
پيشگاه شهداء كه باخون خود درخت اسلام را
آبياري نمودند
پدر و مادرم كه با رنج و زحمت فراوان
برايم كشيده اند
و به تمام كساني كه طالب حق و هدايتانند.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه

فصل اول: کلیات

۱۰	تمهید
۱۲	بررسی مجرای اصول عملیه
	اشکال مرحوم آخوند خراسانی بر نظر مرحوم
۱۴	شیخ انصاری
۱۶	بررسی تقسیم مرحوم شیخ در مورد شک در تکلیف
۲۰	بررسی تقسیم مرحوم آخوند در شک در تکلیف و اشکال تقسیم شیخ
۲۱	اشکالات نظر مرحوم شیخ اعظم انصاری
۲۲	اشکال مرحوم محقق خویی بر نظر مرحوم آخوند خراسانی

فصل دوم: ادله برائت

۲۶	مقدمه

بخش اول: کتاب

۳۱	مقدمه
۳۲	آیه اول
۳۹	آیه دوم
۴۴	آیه سوم

آیه چهارم..... ۴۸

بخش دوم: سنت

حدیث اول..... ۵۳

حدیث دوم..... ۶۵

حدیث سوم..... ۶۹

حدیث چهارم..... ۷۳

حدیث پنجم..... ۷۶

بخش سوم: اجماع..... ۸۲

بخش چهارم: حکم عقل..... ۸۷

فصل سوم: دیدگاه اخباری ها

استدلال به کتاب..... ۹۵

استدلال به سنت..... ۹۷

استدلال به عقل..... ۱۱۳

فصل چهارم: تنبیها

تنبيه اول..... ۱۲۶

تنبيه دوم..... ۱۳۱

تنبيه سوم..... ۱۳۹

تنبيه چهارم..... ۱۴۲

جمع بندی..... ۱۴۳

منابع..... ۱۴۵

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فصل اول

کلیات

فصل دوم

ادله برائت

فصل سوم

دیدگاه اخباری ها

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فصل چہارم

تنبیہات

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

مقدمه

برائت یا اصالة البرائة یا اصل برائت ، از اصطلاحات علم اصول امامیه و یکی از چهار اصل عملی مقرر برای دریافت وظیفه مکلفین ، در صورت شک نسبت به حکم واقعی است. اصل برائت به معنای نفی تکلیف و عقاب از کسی است که مرتکب کار محتمل الحرمة شده یا کار محتمل الوجوب را ترک کرده ممکن است این احتمال حرمت و وجوب ، درباره اصل مسئله (: حکم کلی) و یا مورد خاص (: موضوع خارجی) باشد. اصل برائت در جایی مطرح می شود که امکان دستیابی به حکم واقعی نبوده ، حالت پیشین یا علم به تکلیف نیز در میان نباشد. حتی در مواردی از واجبات که نسبت به کمی یا زیادی تکلیف شک وجود دارد، مقدار زاید مشمول اصل برائت می شود و نیز ممکن است با وجود علم به تکلیف ، به جهاتی اصل برائت به کار رود (مثل شبهه غیر محصوره)

بنابر نظریه دانشمندان امامیه ، همه کارها در واقع دارای حکمی مبتنی بر مصالح و مفاسد حقیقی هستند که آگاهی یا عدم آگاهی انسانها در آن نقشی ندارد. همچنین انسانها فقط به حکم واقعی ، در صورت دست یافتن به آن ، مکلف اند در حالی که برخی از موارد، هیچگونه نشانی از بیان حکم وجود ندارد، یا نصوص موجود، به خاطر اجمال یا تعارض ، پاسخگو نیستند. همچنین است در موضوعات خارجی که گاهی مورد شک قرار می گیرند اصولیین امامیه در همه این موارد اصل برائت را به کار می گیرند و آن را راهگشای مکلفین می دانند. اخباریها، این اصل را در احکام محتمل الحرمة (و نه موضوعات خارجی) به کار نمی برند و غالباً فتوا به احتیاط (و برخی از آنها فتوا به تحریم ظاهری یا تحریم واقعی یا توقّف) می دهند. شیخ انصاری این سه فتوا را توجیه کرده است. اصل برائت در کتب اصولی و فقهی متقدم ، عمدتاً با استناد به دلیل عقل اثبات می شده (محقق حلی به قرآن و اجماع نیز استناد کرده است) و از آن به «دلیل العقل» و البراءة الاصلیه و استصحاب الحال تعبیر می شده است . تفکیک بین حکم واقعی و ظاهری ، آنگونه که متأخران مطرح کرده اند، در این کتب دیده نمی شود، هر چند شیخ انصاری عبارات آنان را به عنوان سابقه اصل برائت (به همان معنای حکم ظاهری) آورده است . در کتابهای اخیر، به دنبال روش نوین شیخ انصاری در تدوین مسائل اصول ، بخش عمده ای به اصول عملیه ، از جمله اصل برائت ، اختصاص یافته و گذشته از دلیل عقل (قیح عقاب بدون بیان)، دلایلی از قرآن ، روایات و اجماع بر اثبات آن ارائه شده و نیز دلایل اخباریها بررسی و نقد شده. گاهی برائت مستند به دلیل عقل را «برائت عقلی» ، و برائت مستند

به دلایل شرعی را «برائت شرعی» می نامند. این نامگذاری، خصوصاً در مواردی که اثبات حکم فقط به یکی از دو طریق، صورت می گیرد، سودمند است. اصل برائت، اصل اباحه و اصل عدم نیز نامیده می شود.

برای اجرای اصل برائت، شروطی ذکر شده که از همه مهمتر جستجوی کامل (فحص) در متون دینی (قرآن و سنت) و نبود اصل موضوعی (مثل اصل عدم تذکیه نسبت به گوشت حیوانات) دربارهٔ مسأله مورد نظر است.

این تحقیق در چهار فصل تنظیم شده است:

فصل اول: در این فصل ابتدا مقدمه ای جهت ورود به مباحث اصلی آورده شده است سپس مجرای اصول عملیه از دیدگاه شیخ انصاری و آخوند خراسانی بیان شده است. و در انتها هم به تقسیمات شیخ انصاری و آخوند خراسانی در مورد شک در تکلیف اشاره شده است.

فصل دوم: که در واقع اصلی ترین مباحث تحقیق را تشکیل می دهند به بررسی اصل برائت از دیدگاه شیخ انصاری و آخوند خراسانی می پردازد و به مناسبت هر جا که احساس نیاز می شده دیدگاه سایر اصولیین نیز مورد توجه قرار گرفته است.

این فصل به چهار بخش تقسیم می شود در بخش اول به استدلال اصولیین بر کتاب (قرآن) برای اثبات اصل برائت اشاره شده و در سایر بخش ها به ترتیب در بخش دوم به سنت در بخش سوم به اجماع و در بخش چهارم به حکم عقل برای اثبات اصل برائت اشاره شده است.

فصل سوم: از انجایی که اخباری ها در قسمتی از مباحث برائت با اصولیین اختلاف نظر دارند بنابراین ضروری است که استدلال آنها هم مورد بررسی قرار بگیرد بنابراین در این فصل به دیدگاه اخباری ها و دلایل ایشان اشاره شده است.

فصل چهارم: معمولاً شیوه اصولیین بر این است که در انتهای هر اصلی از اصول عملیه تنبیهاتی را جهت تکمیل بحث ذکر می کنند ما هم در این فصل اشاره ای به این تنبیهات کرده ایم و در مجموع چهار تنبیه را از نظر گذرانده ایم.

تعریف مساله و بیان سوال های اصلی تحقیق :

اصل براءت به معنای نفی تکلیف و عقاب از کسی است که مرتکب کار محتمل الحرمة شده یا کار محتمل الوجوب را ترک کرده ممکن است این احتمال حرمت و وجوب ، درباره اصل مسئله (: حکم کلی) و یا مورد خاص (: موضوع خارجی) باشد

۱. شیخ انصاری و آخوند خراسانی مباحث اصل براءت را با چه شیوه و سبکی طرح نموده اند ؟
۲. چه شباهتها و تفاوتهایی در نظرات ایشان در بحث اصل براءت وجود دارد؟
۳. ادله اصل براءت از دیدگاه شیخ انصاری و آخوند خراسانی چیست؟
۴. دیدگاه اخباریین در اصل براءت چیست ؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق :

از آنجا که شیخ انصاری و آخوند خراسانی از جمله فحول اصولیین می باشند و هر یک نوآوری ها و نظرات متقنی را ارائه نموده اند لذا ضروری به نظر می رسد که با دیدگاهی عمیق و موشکافانه نظرات این دو بزرگوار مورد واکاوی قرار بگیرد و نقاط اشتراک و تفاوت دیدگاههای ایشان استخراج شده و در اختیار طالبان علم اصول فقه قرار گیرد.

تا جایی که حقیر در مورد سابقه تحقیق جستجو کرده ام عنوان دو پایان نامه و چندین کتاب را یافته ام که با تحقیق حقیر مشابهت دارد اما در هیچ یک بررسی تطبیقی به گونه ای که ما عمل کردیم وجود ندارد.

۱. براءت و احتیاط از نظر شیخ مرتضی انصاری

نویسنده: محمد جعفر جلالی مقطع دکترا، دانشگاه تهران

۲. اصل براءت از دیدگاه شیخ انصاری و بررسی مدارک آن

نویسنده: هادی عظیمی گرگانی، مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران

۳. اصل براءت در حقوق کیفری

مؤلف: باقر سرمست بناب. انتشارات دادگستر

۴. بررسی مستندات فقهی و حقوقی اصل براءت

مؤلف: رضا اثنی عشری. دانشگاه آزاد اسلامی

۵. تلخیص فرائد الاصول مباحث براءت، تخییر، احتیاط

مؤلف: مسلم قلی پور گیلانی.

۶. جزوه درسی رسائل شیخ انصاری بخش براءت و اشتغال

تقریرات آیت الله هاشم نیازی. تهیه و تنظیم: حجت الاسلام خادمی

فرضیه ها :

۱. شیوه و سبک طرح مباحث اصل براءت از سوی شیخ انصاری با آخوند خراسانی متفاوت است.
۲. برخی از ادله برای اثبات اصل براءت از سوی شیخ انصاری و آخوند خراسانی رد شده است.
۳. هردو بزرگوار برای اثبات اصل براءت به ادله اربعه استدلال کرده اند.
۴. نظر اخباریین با اصولیین درمجرای اصل براءت متفاوت است .